

2018 Vol:5 / Issue:24	pp.1468-1481	Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) The Published Date (Yayınlanma Tarihi)	20.06.2018 12.09.2018 13.09.2018
---------------------------------	---------------------	--	--

TARİHİ DOKUDA MEKÂNSAL KALİTE ANALİZİ: KÜTAHYA ÖRNEĞİ

SPATIAL QUALITY ANALYSIS OF HISTORIC FABRIC: KUTAHYA EXAMPLE

Yrd. Doç Dr. Fatih SEMERCİ

Necmettin Erbakan Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü
Konya / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0002-1017-5141

Mihrican UÇAR

Necmettin Erbakan Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, Konya / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0003-4153-0473

ÖZET

Kütahya'da yer alan geleneksel tarihi dokuyu oluşturan sivil mimari eserlerin bir kısmı bakımsızlık, bilinçsizlik ve doğal afetler gibi etkenlerden dolayı yıkılmaya yüz tutmuş halde olsa da, halen Anadolu Türk ev mimarisinin en güzel örneklerini yansıtmaktadırlar. Modern konutların inşası yadsınamaz bir gereklilik olsa da, kültürel mirasımız olan mimari eserlerin yaşatılması, korunması ve gelecek nesillere aktarılmasının sağlanması için gerekli çalışmalar da yapılmalıdır. Yapılan bu çalışmada, Kütahya ili Pirlar Mahallesi'ndeki Germiyan Sokağında ve Börekçiler Mahallesi'nde seçilen son dönem Kütahya konutları ve bir tane eski dönem Kütahya konutu, iç ve dış değerlendirmeleri yapılarak, puanlamalarına göre gruplandırılmıştır. Alanda seçilen konutların Kütahya dokusundaki özgünlüğü, Kütahya'ya kattığı değer ve koruma değerleri belirlenerek bu konutların birbirleri ile kıyaslamaları yapılmıştır. Yapılan değerlendirmelerde, A grubunda yer alan konutlar özgünlük değeri en yüksek konut grubunu, D grubunda yer alan konutlar ise özgünlük değeri en düşük konut grubunu oluşturmaktadır. Bu çalışma, Kütahya geleneksel konut dokusundan seçilen eserlerin ve alanların özgünlük değerlerinin saptanarak, bu bölgelerin korunma kararlarında birer veri olarak kullanılmasını sağlayabilecektir.

Anahtar Kelime: Tarihi Doku, Kütahya, Tarihi Kütahya Evleri, Tarihi Yapı Analizi.

ABSTRACT

Although some of them were dilapidated due to factors such as lack of care, unconsciousness and natural disasters, civil architectural works in Kutahya, which construct the traditional historic fabric of the city, still reflect the most beautiful examples of Anatolian Turkish house architecture. The construction of modern houses is an undeniable necessity; however the necessary works should be carried out to ensure that the architectural works of our cultural heritage are maintained, preserved and transferred to future generations. In this study, some recent Kutahya houses and one old Kutahya house are selected from Kutahya's Germiyan Street in Pirlar District and Borekçiler District, and they are grouped according to their scorecards which are based on their internal and external evaluations. The authenticity of the selected dwellings in Kutahya fabric, the value added by them to Kutahya and their protection values are determined, and then these houses were compared with each other. In the evaluations, houses in group A constitute the dwelling group with the highest authenticity and those in group D constitute the dwelling group with the lowest authenticity. This study will help to determine the authenticity values of works and areas selected from traditional housing fabric of Kutahya and to use these values in preservation decisions of these areas.

Keywords: Historic Fabric, Kutahya, Historic Kutahya Houses, Historic Building Analysis

1. GİRİŞ

Konut, insanların korunma amacı başta olmak üzere yaşamını idame ettirebilmesi için yeme, içme, uyuma, barınma gibi fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak üzere meydana getirdikleri barınaklardır. Konutları, buldukları çevreye ait yaşamı ve var oldukları dönemin kültürel, toplumsal, ekonomik durumlarını yansıtan değişmez mimari değerler olarak da tanımlayabiliriz. Bu tanımlardan yola çıkılarak, konut için, geçmişle gelecek arasında bağlantı kuran mimari elemanlardır denebilir.

Türk evi kavramının oluşmasını sağlayan, bu kavramı ilk kez ortaya koyan Sedad Hakkı Eldem (1954), “15 ve 16. yüzyıllarda kendine has özelliğini göstermesi açısından Türk evinin bir kimliğe büründüğünü” söyleyerek bir tanımlama yapmıştır. Geleneksel Türk evi, geleneksel Türk ailesinin yaşam kültürü ve törelerine uygun şekil ve plan özellikleri gösteren, asırlarca Türk insanının gereksinimine cevap vermiş bir konut tipi olarak bilinmekte ve tanımlanmaktadır (Kuban, 1982, s.n.y).

Evler, insanların sosyal, kültürel ve ekonomik yaşantıları hakkında birer belge özelliği taşır ve ayrıca, uygarlıkların tarihi gelişimi bakımından da önemli bilgiler sunar (Arseven, 1943, s. 568).

Anadolu’ya has Türk evlerini daha çok Anadolu’nun iç bölgelerinde görmek mümkündür. Anadolu’nun dış bölgeleri etkilenmeye daha açık olduğundan, iç bölgelerdeki ev mimarisi Orta Asya ve Anadolu Türk evi karakterini daha fazla taşımaktadır (Küçükerman, 1973, s. 30).

Osmanlı döneminde Anadolu’da kendine özgü bir niteliğe bürünüp gelişen ve geniş bir coğrafyaya yayılan Türk evi, yayıldığı bölgelerde coğrafi koşullara ve malzemeye göre zengin bir çeşitlenme gösterir (Eldem, 1968, s. 11).

Uygarlıkların beşiği olan Anadolu’da, 1000 yıllık tarihi ve zengin kültürel ve sanatsal değerleri ile eşsiz güzellikte oluşturulan Türk evlerinin; kültür, sanat ve mimarlık tarihi açısından önem arz ettiği yadsınmaz bir gerçektir. Türk evi, iç ve dış süsleme sanatı, yapım teknikleri ve yapı malzemeleri ile sanatsal bir değer taşımaktadır. Bu değerler tarihi süreçlerden geçerek farklı nitelikler kazanmıştır.



Fotoğraf 1. Kütahya Pirlers Mahallesi Germiyan Sokak (Mihrican Uçar, 2017)

1.1. Çalışmanın Amacı

Belirlenen yöntem ile Kütahya ili Pirlers Mahallesi Germiyan Sokak ve Börekçiler Mahallelerinde bulunan geleneksel Türk evinden örneklerin özgünlük değerlerinin saptanarak korunmaya değer yapıların belirlenmesi hedeflenmektedir. Kullanılan bu yöntem ile seçilen bölgede yer alan yapıların birbirleriyle eşit ve dengeli karşılaştırmaları yapılarak, hangi seviyede değere sahip oldukları belirlenecektir. Bu çalışma ile günümüzdeki kentleşmenin içerisindeki eşsiz tarihi değerlerin bilimsel olarak tespiti yapılarak, kullanıcıların farkındalığının artması sağlanmış olacaktır.

1.2. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada, Pirlers Mahallesi Germiyan Sokak ve Börekçiler Mahallesiindeki geleneksel Türk evinin örneklerinden olan 14 tanesi Pirlers Mahallesi, 5 tanesi Börekçiler Mahallesi'nde yer alan toplam 19 adet konut, dış değişim kriterlerine göre incelenip değerlendirilirken; 11 adet Pirlers Mahallesi, 1 adet Börekçiler Mahallesi'nde bulunan toplam 12 adet konut da iç değişim kriterlerine göre incelenip değerlendirilmiştir. İncelenen konutlara belirlenen formülasyonların sonucunda puanlar verilmiştir. Bu puanlara göre konutların gruplandırılması da çalışmanın yöntemini oluşturmaktadır. Yapılan gruplandırmaya göre A ve D arasında puanlar alan konutlardan, A grubunda olan konutlar özgünlük ve koruma değeri en yüksek konutları oluşturmaktadır. Bu puanlar D grubuna doğru azalmakta olup, D grubunda özgünlük ve koruma değeri en düşük olan konut grubu yer almaktadır. Seçilen alanlarda A grubundan olan konut sayısı ne kadar fazla ise o alanın özgünlük ve koruma değerinin o derece yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu durum, bahsekonu alandaki konutların asıllarını koruduğunu ve geleneksel unsurları barındırdığını da göstermektedir (İpekoğlu, 2006).

2. ÇALIŞMA ALANININ GENEL ÖZELLİKLERİ VE MİMARİ KARAKTERİ

İç-batı Anadolu'nun vilayet merkezi olan Kütahya, geniş bir ovanın güney kenarında birden bire yükselen Acem dağı'nın eteklerinde (Yellice) kurulmuştur. Acem dağı'nın yüksekliği 1173 m.'dir. Şehin zemini istasyon çevresinde denize göre 935 m. yükseklikte olup bu zemin şehir merkezine doğru yükselmektedir. Kütahya kalesinin bulunduğu tepe ile bunun doğusundaki Hıdırlık Tepesi üzerinde bu yükseklik 1000 m.'yi aşmaktadır (Darkot, 1967, s. 1118).

Geniş ovanın güneyinde, arkasında 1173 metre yüksekliğinde Yellice dağına yaslanmış olan Kütahya, kuzey rüzgarlarına açık olduğu için iklimi oldukça serttir ve kış mevsiminde çok kar yağmaktadır. İklim İç Anadolu etkisindedir. Hakim rüzgarların kuzey kesimde toplanması sert iklimli olmasına sebep olmaktadır.



Fotoğraf 2. Kütahya Coğrafi Konumu (Link 1)

Kütahya, Anadolu'nun en eski yerleşim merkezlerinden biridir. Yöredeki tarihi yaşam bulguları M.Ö. 3000'lere kadar uzanır. Kütahya sırasıyla, Frigya, Hitit, Lidya, Pers, Makedonya, Bitinya ve Bergama Krallıklarının hâkimiyetinde kalmış, daha sonra Roma İmparatorluğu ve onun ikiye ayrılması sonucu Bizans İmparatorluğunun hâkimiyetine girmiştir. Kütahya, Anadolu Selçuklu Devleti, Büyük Selçuklu Devleti, Germiyanogulları ve Osmanlı Devleti için önem arz eden şehirlerden olmuştur.

Kütahya, Germiyanogulları ve Osmanlı Döneminden kalan, önemli anıtsal ve sivil mimarlık örneklerine sahiptir. Ahşap, bu yapıların inşasında yaygın olarak kullanılmıştır. Kütahya'daki yapıların inşasında kullanılan yapı tekniği, Marmara Bölgesinde yer alan ahşap malzemenin kullanım tekniği ile benzerlik göstermektedir.

Kütahya Kalesi'nin doğu eteklerindeki yerleşme, Türk Devri iskanın çekirdeğini oluşturmuştur. Balıklı, Servi ve Pirlers mahalleleri en eski kale dışı yerleşim yerleridir. Yerleşmenin bir diğer kolu, vadi içerisindeki Börekçiler ve Sultanbağı mahallelerine uzanmaktadır. İlk yerleşmenin gerçekleştiği Maruf Mahallesi eski yerleşme hakkında bilgi vermektan yoksundur. Güneyi, Hıdırlık Tepesi ve ardındaki yükselti ile kapanmış olan Kütahya, ova olmasına rağmen kuzeye doğru değil doğu-batı doğrultusunda yamaç boyunca gelişmiştir (Gürel, 1991, s. 12).

Eski Kütahya mahallelerindeki ikamet alanları ve ticaret merkezleri birbirinden ayrı konumlandırılmıştı. Mahalleler içinde evler, mahalle içinde cami ve mescitler, sokak kesişme noktasında kendiliğinden oluşmuş küçük meydanlar ve çeşmeler bulunurdu. Mahalleler, cami merkezli oluşturulmaktaydı.

Kentsel yerleşme dokusunu oluşturan en önemli birim konutlardır. Tarihi karakteristik dokunun günümüze ulaşmış örnekleri sur dışında ama onun çevresinde yer alan yerleşmelerde görülmektedir. Ticari ve dini merkez etrafında genellikle işınsal olarak gelişen spontane sokaklar üzerine sıralanan bitişik ve ayrı evlerin oluşturduğu yerleşme sokak boyunca lineer olarak gelişmiştir. Evlerin arkasında çeşitli meyve ağaçlarının ve çiçeklerinin dikildiği, sebze yetiştirilmesine de olanak veren zengin, büyükçe bahçeleri bulunmaktadır. Genellikle bir cami merkezinde gelişen yerleşme grupları mahalleleri meydana getirmiştir. Hemen hemen her mahallede çoğu bugün de kullanılan hamamlar mevcuttur. Yerleşme dokusu içinde bu yapılar, fonksiyonlarına göre değişik biçimlenişine rağmen gerek yerleşme biçimleri ile gerekse yükseltileri ile kentin estetiğini belirleyen bir bütün oluşturmaktadır (Gürel, 1991, s. 12).

Çalışma alanı olarak seçilen mahallelerde, sokaklar dar olmakla beraber çıkmaz sokak sayısı azdır. Çıkmaları ve iklim şartları sebebi ile geniş saçakları olan mahallelerde konutlar daha çok bitişik nizam şeklinde sıralanmıştır. Mahallerde ayrı konutlarda mevcuttur. Yapı malzemesi olarak genellikle taş, kiremit, kerpiç ahşap ve madeni malzemeler kullanılmıştır. Zamanla arazilerin miras yolu ile bölünmesi, bitişik nizamla daha küçük Kütahya evlerinin yapılması ve büyük konakların bölünmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. Çalışma alanında çıkmaz sokak, sokak, cadde olmak üzere mahallelerden genişleyerek ana merkez Ulu Cami'ye yönelen yollar kentin dini ve ticari aktivitesi ile yaşamını birbirine bağlar.



Şekil 1. Pirlers Mahallesi Germiyan Sokak Tescilli Yapılar İmar Planı

(Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri)

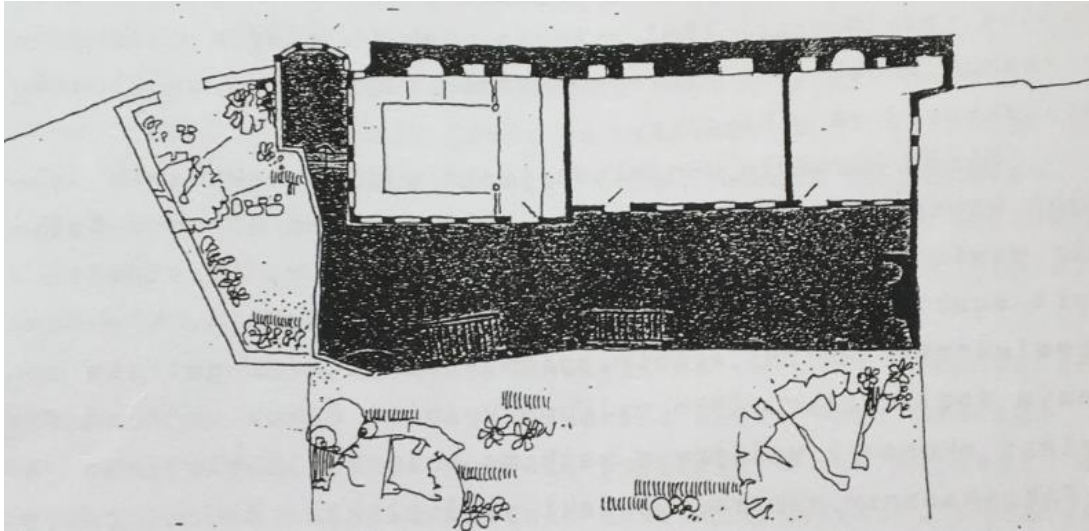
2.1. Çalışma Alanının Geleneksel Konut Dokusu

Çalışma alanındaki evler geleneksel Kütahya evlerine verilebilecek en güzel örneklerden oluşmaktadır. Konut mimarisi bakımından Kütahya, çeşitli kaynaklarda Anadolu'nun ahşap bölgesi içinde gösterilmektedir ve Batı Anadolu Türk Evleri grubu olarak belirtilen Balıkesir-Uşak-Antalya çizgisinde yer almaktadır.

Kütahya Evleri; cihannümaları, ahşap payandalı çıkmaları, oda düzeni, çok katlılığı, iki veya dört eğimli çatıları, ahşap çatki arası dolgu veya bağdadi yapım sistemleri, 18. Yüzyıla kadar açık dış, daha sonra orta iç sofalı yapılarıyla tipik Türk evinin tüm özelliklerini göstermektedir.

Zaman bakımından eski Kütahya Evleri; eski tip evler (17. yüzyıl), orta tip evler (18. yüzyıl), son tip evler (19 - 20. yüzyıl) olmak üzere üç döneme ayrılır (Akok, 1963, s. 6).

Sivil mimarlık örnekleri içerisinde açık sofalılar, yani 17. yüzyıl evleri, Kütahya'nın en karakteristik evleridir. Eski tip olarak geçen 17. yüzyıl Kütahya Evlerinde, sokaktan uzak ve kapalı yerlerde, önce açık dış sofalı sonrasında da kapalı dış sofalı plan tipleri kullanılmıştır. Bu plan tiplerindeki evlerde zemin kat yarı kapalı olup; üst kat odaları sofaya bakmaktadır. Bu tip evlerin sofaları bahçeye dönük olarak düzenlenmiştir. Sofanın kısa kenarında abdest alma yeri, çay ocağı gibi fonksiyonlar için kullanılacak alanlar, uzun kenarında ise odalar yer almaktadır. Sofanın en güzel yerine taht veya köşk adı verilen oturma yeri konulmuştur. Börekçiler Mahallesi'nde yer alan Macar Evi eski tip eve ilişkin en eski örnektir. Burası, iç ve dış özelliklerindeki değişimler ele alınarak incelenecek tek eski tip Kütahya Evidir.



Şekil 2. Kütahya Macar Evi Esas Kat Planı (Gürel, 1991, s. 9)

18. yüzyıl (orta tip) evlerinin, 17. yüzyıl (eski tip) evlerinin devamı niteliğinde olduğu görülmektedir. Açık olan dış sofanın açık kısmı zamanla duvar ile kapatılarak, kapalı dış sofalı plan tipine geçilmiştir. Eski tip ve orta tip evler genellikle iki katlı olarak yapılmıştır.

Son tip evler olan 19. yüzyıl evlerinde ise iç sofalı plan tipi kullanıldığı görülmektedir. Son tip Kütahya evlerinde malzeme ve yapım tekniği aynı kalmakla beraber plan tipleri bakımından önemli değişiklikler ortaya çıkmıştır. Evler genellikle iki veya üç katlı olarak yapılmıştır. Sofa doğu-batı veya kuzey-güney doğrultusunda uzanmaktadır. Sofanın iki tarafında odalar yer almaktadır. Çalışmada yer alan diğer konutlar son tip evlerden seçilmiştir.

Bitişik düzende yan yana gelmiş 19. yüzyıl evlerinde karniyarık adı verilen, evin simetri eksenini boyunca uzanan bir sofaya iki yandan açılan odaların oluşturduğu plan tipi yaygın olarak kullanılmıştır. Dıştan süslemesi olmayan, yalın görünüme karşılık iç mekânlarda gömme dolaplar, tavanlar, kapılar, ocak

davlumbazları, merdiven korkulukları gibi iç mekân ayrıntıları ahşap oymacılığın en güzel örneklerini ortaya koyan motiflerle bezelidir.

Karakteristik Kütahya evleri genellikle bahçeli ve büyüktür. Plan tipleri konak ve halk tipi evlerde aynıdır. Zenginlik kavramının iç ve dış süslemelerde kendini gösterdiği görülmektedir. Yapıların sokağa bakan katlarında pencereler küçük olacak şekilde yapılır veyahut hiç yapılmaz. Zemin katta ahır, depo ve samanlık, birinci katta, oturma odası, mutfak ve yatak odaları ikinci katta ise misafir odaları ve gelin odası yer almaktadır. Sokak cephelerinin birinci katlarında kullanılan pencereler ikili, üçlü ya da dördü şeklinde sık ve birbirine yakın şekilde planlanmıştır. Kütahya'da ahşap, ana malzeme olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılarda kerpiç dolgulu ahşap çatki duvar daha çok kullanılmış olsa da tuğla kullanılan yapılar da mevcuttur. Tavan ve zemin kaplamalarında ahşap malzeme kullanımı yaygındır. Yapıların bir kısmının zemin katlarında yığma moloz taş kullanımı görülmektedir. İki ya da dört eğimli kırma çatılar yoğun olarak kullanılmıştır.

2 1.1.Sokak Dokusu

Çalışma alanındaki konutların genel itibariyle bir cephe ile sınırlandırılan sokakları belirli bir uzunlukta olmakla birlikte, enleri 3 ila 5 metre arasında değişmektedir. Bu cephelerde kullanılan büyük ve kemerli giriş kapıları, eliböğründeler ile taşıtılan farklı tip ahşap çıkmalar, belirli bir oranla tasarlanmış ahşap pencereler, geniş saçaklar ve kat ayrımlarında kullanılan yatay-dikey silmeler ile sokakta güzel bir görüntü elde edilmiştir.



Fotoğraf 3. Pirlers Mahallesi Sokak Dokusu (Mihrican Uçar, 2017)



Fotoğraf 4. Börekçiler Mahallesi Sokak Dokusu (Mihrican Uçar, 2017)

2.1.2.Cephe Özellikleri

Çalışma alanındaki konutlara estetik görünümü sağlayan asıl cephe, sokak yönündeki cephelerdir. Eve girişler hem sokak yönünden hem de bahçe yönünden açılan kapılarla yapılmaktadır. Son tip olarak nitelendirilen 19. yüzyıl evlerinde eve girişlerde birden fazla kapı kullanılmıştır. Bazı evlerin sokak cephesinde bulunan giriş kapıları, yuvarlak formlu kemerlerin içerisinde yer alarak estetik bir değer kazanmaktadır. Giriş kapılarında kullanılan kemerlerde ahşap kuşaklar kullanılmıştır. Kemerli kapılar kullanılmadıysa daha sade dikdörtgen ahşap kapılar tercih edilmiştir. Evlerin çoğu bitişik nizam olduğundan, doğu ve batı cepheleri genellikle sağırdır. Alandaki konutlara estetik değer katan en önemli özellikler; farklı tiplerde kullanılan ahşap çıkmalar, ahşap kemerli kapılar ve geniş saçaklardır.



Fotoğraf 5. Pirlar Mahallesi Cephe Karakterlerinden Örnekler (Mihrican Uçar, 2017)



Fotoğraf 6. Börekçiler Mahallesi Cephe Karakterlerinden Örnekler(Mihrican Uçar, 2017)

2.1.3.Yapı Malzemesi ve Yapım Teknikleri

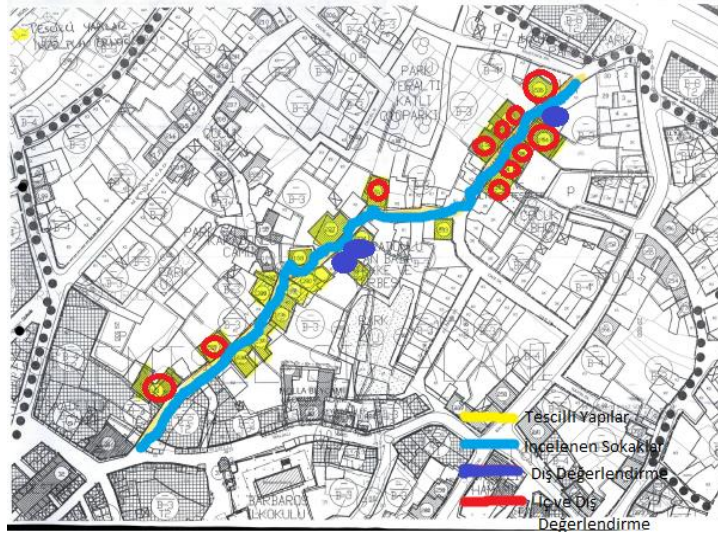
Eski Kütahya evlerinde taş malzeme, çoğunlukla yapıların temellerinde kullanılmıştır. Kütahya'nın birçok eski evinde görüldüğü gibi taş malzeme, büyük ve düzgün ebattaki ahşap kolonların temeli olarak veya yığma kerpiç duvarların zemin altında kalan kısımlarında kullanılmıştır. Nadir olarak birinci kata kadar taş kullanımı olan yapılar da mevcuttur. Çatı kaplamasında daima alaturka olarak nitelendirilen kiremitler kullanılmıştır. Tuğla ise pahalı bir malzeme olduğu için sadece bacalarda tercih edilmiştir. Kütahya'da bulunan eski evlerin genelinde, temel duvarların üstünde ve ahşap iskeletin arasında kerpiç malzeme kullanılmıştır. Kütahya ve yakın bölgelerinde zengin ormanların bulunması ve buralardan elde edilen ahşap malzemenin inşaat yapımına elverişli olması sebebiyle, Kütahya'nın eski evlerinde en çok ahşap malzeme kullanılmıştır. Kütahya Evlerinde madenî malzeme kullanımı oldukça azdır. Pencere parmaklıklarında, kapı tokmaklarında, kapı çekeceklerinde madenî malzeme kullanılmıştır (Kayalı, 2010, s. 35-36-37).



Fotoğraf 7. Kullanılan Yapı Malzemeleri Örnekleri (Mihrican Uçar, 2017)

3. ALAN ÇALIŞMASI

Pirler ve Börekçiler Mahallelerindeki seçilen konutlar, belirlenen dış değerlendirme ve iç değerlendirme kriterlerine göre değerlendirilmiştir. Konutlardan 19 tanesi dış değişim kapsamında incelenirken, 12 tanesi iç değişim kapsamında ele alınmıştır.



Şekil 3. Pirler Mahallesi Germiyan Sokak Çalışma Alanı (Kütahya İmar Planı)













3.1.Dış Değerlendirme

Dış değerlendirme başlığı altında tablo oluşturularak (Tablo1) konutlarda meydana gelen değişimin, cephelerinde meydana gelen değişimin, sahip oldukları cephe elemanlarının niteliğinin ve konutların buldukları sokağa göre konumlarının puanlanmasıyla konutların özgünlük değerleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. “Dış değerlendirme = (KD x KC x CE) + 10” formülasyonu ile yapılmıştır. KD değeri değişimin katsayısı, KC değeri cephe çeşidinin katsayısı, CE değeri cephe elemanlarının çeşidi ve + 10 puan ise yerleşim değeri olarak ifade edilmiştir. Değişimin katsayısı (KD) başlığı altında binaların uğradıkları değişim; değişime uğramamış, az değişime uğramış, ciddi değişime uğramış şeklinde üç başlıkta incelenmiştir. Değişime uğramamış binalar 3 puan, az değişime uğramış binalar 2 puan ve çok değişime uğramış binalar ise 1 puan ile puanlandırılmıştır. Cephe çeşidinin katsayısı (KC) başlığı altında binaların cephelerinin uğradıkları değişim; orijinal cephesini korumuş, orijinal cephesi az değişmiş, cephe özelliklerinde ciddi değişiklik olmuş şeklinde üç başlıkta incelenmiştir. Orijinal cephesini korumuş binalar 3 puan, orijinal cephesi az değişmiş binalar 2 puan, cephe özelliklerinde ciddi değişiklik olmuş binalar ise 1 puan ile puanlandırılmıştır. Cephe elemanlarının çeşidi (CE) başlığı altında binaların sahip oldukları kapı, pencere, çatı, konsol, balkon gibi yapı elemanlarının niteliğine

3.2.İç Değerlendirme

İç değerlendirme başlığı altında tablo oluşturularak (Tablo 2) konutlarda meydana gelen değişimin, plan çeşidinin durumunun, plan elemanlarının durumunun puanlanmasıyla konutların özgünlük değerleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. “İç değerlendirme = (KD + PD) x PE” formülasyonu ile yapılmıştır. KD değeri değişimin katsayısı, PD değeri plan çeşidinin durumu, PE değeri ise plan elemanlarının durumu olarak ifade edilmiştir. Değişimin katsayısı (KD) başlığı altında binaların uğradıkları değişim; değişime uğramamış, az değişime uğramış, ciddi değişime uğramış şeklinde üç başlıkta incelenmiştir. Değişime uğramamış binalar 3 puan, az değişime uğramış binalar 2 puan ve çok değişime uğramış binalar ise 1 puan ile puanlandırılmıştır. Plan çeşidinin durumu (PD) başlığı altında binaların planlarının tipolojisine göre; dış holü ve alternatifi olan plan, iç holü ve alternatifi olan plan, holü koridor olmuş plan ve belirli bir plana göre yapılmış olmayan şeklinde dört başlıkta incelenmiştir. Dış holü ve alternatifi olan plana sahip binalar 10 puan, iç holü ve alternatifi olan plana sahip binalar 10 puan, holü koridor olmuş plana sahip binalar 5 puan ve belirli bir plana göre yapılmış olmayan binalar 0 puan ile puanlandırılmıştır. Plan elemanlarının durumu (PE) başlığı altında binaların sahip oldukları kapı, merdiven, dolap, sedir, gusülhane, yüklük gibi binanın içinde bulunan geleneksel Türk evine özgü plan elemanlarının niteliğine göre on bir başlık altında, 4, 3 ve 2 puan arasında puanlandırılmıştır. Konutlar bu kriterlere göre değerlendirildikten sonra elde edilen puanlar sonucunda konutun özgünlük değeri ortaya çıkmaktadır. Alınan puanlara göre de konutlar 0-15 puan arası D grubu, 16-50 puan arası C grubu, 51-90 puan arası B grubu, 91-312 puana arası A grubu olarak sınıflandırılmıştır (İpekoğlu, 2006).

Tablo 2. İç Değerlendirme Kriterleri (Tablo İpekoğlu'dan (2006) faydalanılarak hazırlanmıştır.)

Adresi	Cephesi	Değişim Katsayıları			Plan Çeşidinin Durumu				Plan Elemanlarının Durumu										Son Puan	Değeri	
		Değişime Uğramamış	Az Değişime Uğramış	Ciddi Değişime Uğramış	Alternatifi Olan Plan	İç Holü ve Alternatifi Olan Plan	Holü Koridor Olmuş Plan	Göre Yapılmış Olmayan	Dekore Edilmiş Kapı	Küçük Kulübe (Telefon)	Eski Merdiven Dekore Edilmiş Dolap	Lambalık	Sedir (Divan) Dekore Edilmiş Tavan	Yüklük	Gusülhane	Ateş Yeri (Ocağ)	Bast Dolap				
		3	2	1	10	10	5	0	4	4	4	3	3	3	2	2	2	2	2		
Germiyan Konağı (Kapı No: 80) Pirler Mahallesi		*				*			*		*			*		*	*	*	*	240	A
İnvasa Konağı (Kapı No: 78) Pirler Mahallesi Germiyan Sokak		*				*			*		*			*		*	*	*	*	240	A
Kurular Evi (Kapı No: 56) Pirler Mahallesi Germiyan Caddesi kapı no: 56		*				*			*		*			*		*	*	*	*	204	A
Şaççılar Evi (Kapı No: 54) Pirler Mahallesi Germiyan Caddesi		*				*			*		*			*		*	*	*	*	231	A
Vakıf Konağı (Kapı No: 79) Pirler Mahallesi Germiyan Caddesi Kapı No: 79		*				*			*		*			*		*	*	*	*	176	A
Özpaçacı Konağı Pirler Mahallesi Germiyan Caddesi		*				*			*		*			*		*	*	*	*	156	A
Germiyan Beylik Konağı Pirler Mahallesi Germiyan Caddesi		*				*			*		*			*		*	*	*	*	156	A
Çinili Köşk Pirler Mahallesi Germiyan Caddesi Kapı No:51		*				*			*		*			*		*	*	*	*	180	A
Kütahya Belediyesi Sıtkı Olçar Çini Müzesi Pirler Mahallesi Germiyan Sokak Kapı No:48		*				*			*		*			*		*	*	*	*	66	C
Haneden Konağı Pirler Mahallesi Germiyan Sokak		*				*			*		*			*		*	*	*	*	165	A
İspartalılar Konağı Pirler Mahallesi Germiyan Sokak No:58		*				*			*		*			*		*	*	*	*	176	A
Macar Evi (17. Yüzyıl Evi,Eski Tip Ev) Borekçiler Mahallesi		*				*			*		*			*		*	*	*	*	228	A

3.3.Değerlendirme ve Bulgular

Pirler ve Börekçiler Mahallelerinde dış değişim (19 adet konut) ve iç değişim (12 adet konut) kriterlerine göre ele alınan konutlarda uygulanan formülasyonların sonucunda elde edilen puanlara göre konutlar gruplandırılmıştır. A grubunda olan konutlar koruma değeri en yüksek konutlarken, bu değer D grubuna doğru azalmakta ve D grubu koruma değeri en düşük olan konutları oluşturmaktadır. Ayrıca, incelenen sokak üzerinde A grubunda olan konut sayısı ne kadar fazlaysa o sokağın özgünlük değeri o derece yüksek olmakta; özünü kaybetmediği ve geleneksel unsurları yansıttığı ortaya çıkmaktadır.



Fotoğraf 7. Dış-İç Değerlendirme Sonucu A Grubu Örnekleri (Mihrican Uçar, 2017)



Fotoğraf 8. Dış Değerlendirme Sonucu B Grubu Örnekleri (Mihrican Uçar, 2017)



Fotoğraf 9. Dış Değerlendirme Sonucu C Grubu Örneği (Mihrican Uçar, 2017)



Fotoğraf 10. Dış Değerlendirme Sonucu D Grubu Örneği (Mihrican Uçar, 2017)

Elde edilen bu bilgileri, planları mevcut olan Özpaçaçı Konağı üzerinde detaylı olarak görmek mümkündür. Kentsel Sit Alanı içerisinde yer alan konak, Kütahya İl özel İdaresi mülkiyetindedir. 1987 yılında II. grup korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tespit edilmiştir. Konağın 2016 yılında başlayan restorasyon çalışmaları halen sürmektedir. Restore edildikten sonra Kütahya Yazmaları ve Devlet Şah Hatun Müzesi olarak kullanıma açılacaktır. Dış ve iç değişim kapsamında ele alınan konak Pirlar Mahallesi Germiyan Sokak, 105 ada, 21 parselde bulunmaktadır. İki katlı olan konağa giriş sokak cephesi olan güneydoğu cephesinde olup, duvarının ortasında sofaya açılan çift kanatlı ahşap bir kapı ile sağlanmaktadır. Girişin doğusunda depo, merdiven holü ve mutfak yer almaktadır. Girişin batısı ise depo, kiler ve kalorifer dairesi olarak restore edilmektedir. Ana girişin karşısında bahçeye açılan tek kanatlı basit ahşap bahçe kapısı bulunmaktadır. Giriş kapısının üzerindeki pencerede kafes sistemi kullanılmıştır.

Konağın birinci katı ise ofis, kiler, dinlenme odası ve servis odası olarak restore edilmektedir. Evin sokağa bakan asıl cephesinde tek taraflı olarak batı tarafında çıkma yapılmıştır. Sokağa bakan cephede beş adet ahşap pencere yer almaktadır. Restore edilmeye devam eden odalarda ocak, dolap ve sedirler yapılmaktadır. Tavanlarda ahşap malzeme kullanılsa da süsleme tercih edilmemiştir. Ofis olarak

kullanılacak odanın sofaya bakan kısmına iki adet ahşap pencere yapılmıştır. Bu pencerelerde parmaklık kullanılmıştır. En üst katta ise, sofanın üç adet penceresi daha büyük yapılarak diğer Kütahya Evlerinde olduğu gibi cephede, sofadaki farklılık ortaya konulmaktadır. Bu katta çift taraflı ahşap çıkma yapılarak burada orantılı üçer adet pencere kullanılmıştır. İkinci katta yer alan odalar tamamen sergi mekanlarına ayrılmıştır. Birinci ve ikinci katta yer alan odaların hepsinde ocak, dolap ve nişler vardır. Ayrıca beşik çatı kullanılmış olup, geleneksel Kütahya Evlerinde olduğu gibi geniş saçaklara yer verilmiş ve saçak altları ahşap malzeme ile kaplanmıştır. Yapının arka bahçesine, yapıdan iki metre uzağa lavabolar ilave kısım olarak yapılmaktadır. Özpaçacılar Konağı her ne kadar fonksiyonu değişmiş olsa da planlardaki aslına uygun olarak restore edilmekte, ancak cephede bazı farklılık olduğu da görülmektedir. Bu duruma bağlı olarak Konak, iç değerlendirmelerde A grubuna, dış değerlendirmelerde ise B grubuna girmektedir.

4. SONUÇ

Yapılan dış ve iç değerlendirme sonucunda elde edilen verilere ve dış ve iç değişim kapsamında ele alınıp planı incelenen Özpaçacılar Konağından elde edilen sonuçlara göre; geleneksel Kütahya Evlerinden örnekler taşıyan Pirlar Mahallesi Germiyan Sokak ve Börekçiler Mahallesi, özgün ve Kütahya mimarisini hala yaşatmaya çalışan bir alan olduğu görülmektedir. Tarihi kent dokusunu oluşturan bu sivil mimari eserlerin kimileri halen bu kimliğini korumakta olup, kimileri ise yıkılmaya yüz tutmuştur. Çalışma alanında bulunan konutların bir kısmı restore edilmiş olsa da, halen kendi haline bırakılmış ve harabe halde yapılar da bulunmaktadır. Kütahya Evlerinin, her ne kadar bir kısmı harabe halde olsalar da, Anadolu Türk ev mimarisinin en güzel örneklerinden oldukları görülmektedir. Konut amacıyla yapılan bu yapıların yüksek derecede tahribata maruz kalmaları kimliklerini kaybetmelerine sebep olmaktadır. Bu eşsiz yapıların korunması, yaşatılması, yeniden topluma kazandırılması ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için çalışmalar Kütahya İl Özel İdaresi ve Kütahya Belediyesi tarafından yapılmaktadır.

Bu çalışma, koruma ve yenileme çalışmalarına da yardımcı olacaktır. Gerekli arşiv oluşturularak tamamlanan araştırmalar sonucu yapılacak olan çalışmalarla, kentlerin kaybolmaya yüz tutmuş tarihi dokuları belirlenerek, bu eşsiz güzelliklerin yeniden kente kazandırılması sağlanacaktır.

KAYNAKÇA

- ADAMS, J., S., "Cities and Their Vital Systems: Infrastructure Past, Present and Future", Washington, D.C., National Academy Press, s:108-145, 1988.
- AKOK, Mahmut, Türk Etnografya Dergisi VI, Kütahya ve Uşak Şehirlerinin Eski Evleri, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1965, s. 5-17.
- ALTUN, Ara, Kütahya'nın Türk Devri Mimarisi Kütahya İli, Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılı Kutlama Komitesi, İstanbul 1981-1982, s. 174-187, 420-691.
- ARSEVEN, Esat Celal, "Ev Maddesi", Sanat Ansiklopedisi, Cilt; I, "Türk Sanatı", Cem Yayınevi, İstanbul 1984, s. 568.
- ELDEM, Sedat Hakkı, Türk Evi Plan Tipleri, İ.T.Ü. Yayınevi, İstanbul 1968, s. 11.
- ERBÜYÜR, Murat, Kütahya Merkez ve Emet İlçesi Geleneksel Türk Evi Tavanları, Gazi Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2003.
- GOODWIN, G., "The Ottoman House ", A History of Ottoman Architecture, London, s.428-453, 1975.
- GÜREL, Mehmet, İç Mekanların Günümüzdeki Kullanım Şekilleri ile Geleneksel Kütahya Evleri, Mimar Sinan Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 1991.
- KAYALI, Hüsnü, Sokak Estetiği Bakımından Eski Kütahya Evleri (Görüntünün Yeniden Yorumlanması), Dumlupınar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya 2010.
- KÜÇÜKERMAN, Önder, Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Mekan Organizasyonu Açısından Odalar, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını, İstanbul 1973, s. 30.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri.

SEMERCİ, F., Uğur, B.S., Geleneksel Konya Evlerinin Mimari Değerlerinin Analiz Edilmesi, Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi, Kocaeli, Doi: 10.17365/TMD.2017.1.005.x, 2017.

İPEKOĞLU, B., (2006), "An Architectural Evaluation Method for Conservation of Traditional Dwellings", Building and Environment, Sayı:41, s.386-394.

SEMERCİ, F., GÜMÜŞ, B., Sivil Mimarlık Örneklerine Bir Değerlendirme Önerisi: Afyonkarahisar Örneği, Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi, Kocaeli, Doi: 10.17365/TMD.2017.2.6, 2017.

TEKELİ, İ., (1989). Kentsel Korumada Değişik Yaklaşımlar Üzerine Düşünceler, Türkiye II. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu, Ankara, 1989.

Link1:http://4.bp.blogspot.com/oULMGP0nODM/U_uiiRihii/AAAAAAAAATjw/uBxmc_ZIOyY/s1600/kutahya_turkiye_haritasinda_yeri_nerede.jpg, 04.10.2017, 21:15.